

BODNÁR DÁNIEL

Olasz Ferenc

Olasz Ferenc (Alsópáhok, 1943) Magyar Örökség-, Balázs Béla- és Prima Primissima közönségdíjas fotográfus, filmrendező. Eddigi pályája során több mint száz képzőművészeti filmet készített a Nagyszentmiklósi kincstől a középkori magyarországi művészet legszebb emlékein át (A Szent Korona, Szent László herma, Halotti beszéd) Csontváryig. Ezek mellett a népi vallásosság tárgyi emlékeinek bemutatását tekintette legfontosabb feladatának. Fotóalbumai: Fejfák (1975), Mindörökké (1978), Székelykapuk (1988), Dicsértessék (1988), Mindörökkön örökké I–II. (2001), Ecce homo I–II. (2005–2006), Te Deum (2011); Passió — Kálváriák a Kárpát-medencében (2015), Aquila (2017).

A Zala megyei Alsópáhokon született. Hogyan ébredt fel Önben az érdeklődés a zene, az irodalom, a fotózás iránt?

Szüleim iparos családból származtak. Ősiem közül anyai ágon volt asztalos, bognár, molnár, apai részről pedig ács, kőműves, kántor, illetve betyár is. Apám kőművesként dolgozott. Falusi környezetben éltünk, de minden faluban, így Páhokon is volt néhány iparos ember, akik külön közösséget alkottak. Mi is közéjük tartoztunk. A házunkkal szemben Ruzsics Feri bácsi lakott, aki kádármester volt, édesapám jó barátja, hegyi szomszédok is voltak, mindketten részt vettek a II. világháborúban. Tizenhárom éves voltam, amikor 1956-ban létrejött az úttörő-zenekar Páhokon. Én előtte már tanultam zongorázni, édesanyám lánykori barátnőjénél, Ilus tanító néninél. A faluban egyedül neki volt zongorája. Ilus néni családjában több pedagógus is volt, így a fivére, Dénes bácsi, aki később tanárom lett a keszthelyi gimnáziumban. Hetente kétszer-háromszor jártam zongoraórára Ilus nénihez. Ez elég sajtóságos volt, mivel nekünk nem volt zongoránk otthon. Egy átlátszó zsírpapírra lerajzoltam a fekete és fehér billentyűket, és azon „gyakoroltam”. Édesanyám 1956. október 23-án a keszthelyi Sportboltban Hegyi Jóskával, a falu kántorával vásárolt egy negyvenbasszusos tangóharmonikát. Hegyi Jóska gyakran harmonikázott lakodalmakon, különböző mulatságokon, tőle lestem el a fogásokat. A klaviatúra megegyezett a zongoráéval, a basszust meg kellett tanulnom. Az említett úttörő-zenekarral sokfelé jártunk, tavasztól ősziig térzenét adtunk vasárnap délutánonként Hévízen és Keszthelyen. Jártuk az országot, Budapestre is felferültünk, még a szerencsi csokoládégyárban is játszottunk. Az olvasást is nagyon korán megszerettem. Szabó Pali számtantanár bácsi vezette a könyvtárat Páhokon, elsősorban Jókai-, Mikszáth-, Gárdonyi- meg Verne-könyvek voltak. Vasárnap délutánonként könyvtári órákat tartott, akkor lehetett kölcsönözni. Pali bácsinak volt egy kis füzete, amibe feljegyezte, hogy ki és melyik könyvet vitte el. A kölcsönzési határidő két hét volt, akkorra vissza kellett

vinni a könyveket, melyeket az egész falu végigolvasott. Ebben a környezetben nőttem fel, majd nyolcadik után a keszthelyi Vajda János Gimnáziumba jártam. Kiváló iskola volt. Négy nyelvet tanítottak, én az orosz mellett németet tanultam, fél évig pedig latint is. Magyarból, történelemből, énekből, testnevelésből mindig nagyon jó voltam, ezeket a tárgyakat könnyen befogadtam. Tagja voltam a gimnázium kórusának. Édesanyám húga matematika- és fizikatanár volt, Egerben járt főiskolára, ott is diplomázott. Ezért a negyedik év végén én is ide jelentkeztem, magyar-történelem-ének-zene szakra. Fölvettek. 1968-ban a szegedi József Attila Tudományegyetem magyar-történelem szakán is diplomáztam. A zene mind a mai napig meghatározó az életemben. Kodály Zoltán írta: „aki zenével indul az életbe, az evvel bearanyozza minden későbbi tevékenységét. Az életnek olyan kincsét kapja, amely átsegíti sok bajon. A zene táplálék, vigasztaló elixír. A zene az élet szépségét, s ami benne érték, azt mind meghatványozza.”

A tanárképző főiskola elvégzése után tanított, Zircen, Pápán és Hévízen. 1966-ban a tavaszi szünetben a szülőfalujában lefényképezte az ott élő embereket. Mi adta az ötletet, és ők hogyan fogadták ezt?

Az egri főiskolán működött egy fotósakkör, a kollégiumban pedig volt egy társam, aki rendszeresen fényképezett, ünnepekre is eljárt, néha elkísértem. 1965 tavaszán a főiskola a magyar-történelem szakosoknak szervezett egy budapesti és dunántúli kirándulást. Elvittek bennünket a Filmgyárba is, a kettes telepre, a Népligetbe, ahol most a Fradi-pálya van. Itt készültek az ismeretterjesztő kisfilmek, Huszárik Zoltán, Gaál István és mások rövidfilmjei. Megnéztük Sára Sándor *Cigányok* című kisfilmjét, ami elementáris erővel hatott rám, és a többiekre is. A Szépművészeti Múzeumban megnéztük Csontváry *Baalbek* című festményét. A kirándulás során meglátogattuk a veleméri templomot is. Mindez rögződött bennem. Óriási élmények voltak ezek számomra. A főiskola elvégzése után Zircen tanítottam. Kora tavasszal tanítványaimmal Veszprémbe mentünk színházlátogatásra. A buszra várva sétálgattunk a diákokkal a buszmegálló környékén. Volt ott egy fotósbolt, a kirakattban több fényképezőgép között felfedeztem egy Verra Matic fényképezőgépet, amit részletre is meg lehetett vásárolni. Másnap megvettem, ma is megvan és használom. A tavaszi szünetre hazamentem Páhokra. Volt a szomszédunkban egy süketnéma fiú, Gönye Imre, mindenhez értő ezermester. Neki is volt egy Pajtás fényképezőgépe, ő tanított meg arra, hogyan kell befűzni a filmet a gépbe. Így kezdődött. Hályogkovács módjára készítettem az első képeimet, mégis mindmáig úgy érzem, hogy ezek a legjobban sikerült felvételeim: Piroska néniről, Jóska meg Lajos bácsiról és a többiekről készített portrék. Lefényképeztem a régi parasztházakat is, melyek közül már egy sincs meg. Az imént említett Ruzsics Feri bácsi háza mellett, a Csalinál volt egy kőkereszt Máriával és szentekkel. Ezeket is, meg a temetőben lévő keresztet is megörökítettem. Így kezdődött, és csak a Jóisten tudta előre, hogy ez lesz belőle. Az utamat mindenesetre már akkor kijelölte. Azóta is vallom, hogy

meg kell ismerni azokat az embereket, akiket szeretnék lefényképezni. Még az olyan rendkívüli festőnek, mint Van Goghnak is el kellett mennie Arles-ba és meg kellett ismerkednie az ottani emberekkel ahhoz, hogy arcképeket fessen. A Kárpát-medencén kívül nem viszek magammal fényképezőgépet, ismeretlenekről nem szívesen készítek fényképeket. Egyszer tettem kivételt, amikor Assisiben a Szent Ferenc-bazilikáról készítettem filmet. A szülőfalumban, Páhokon viszont mindenkit ismertem, és engem is ismertek. Legalább húsz-huszonöt embert fényképeztem, a legkülönbözőbb napszakokban. Szívesen fogadtak, hiszen közéjük tartoztam, én voltam a Feri vagy Ferike, az Olasz Feri meg az Ispaics Jolán fia. Senkinek nem kellett bemutatkoznom. A legkedvesebb „modellem” talán Piroska néni volt, szemközt lakott. Gyönyörű lány lehetett fiatal korában, mert még idősként is szép arcvonásai voltak. Szomorú élete volt, a férje ott maradt a háborúban, öregkorára egyedül maradt, mindig sötét ruhát viselt.

Már tanárként jelentkezett a Színház- és Filmművészeti Főiskolára filmrendezőnek. Tárgítani szerette volna a cselekvési területét?

A hatvanas évek vége felé óraadóként tanítottam magyart és énekenét a pápai Türr István és Petőfi Sándor gimnáziumokban. Közben Szegeden fakultatívként művészettörténetet és néprajzot is hallgattam. Ha Adyról vagy József Attiláról tartottam órát, zenével, fotóval, diavetítéssel próbáltam érzékeltetni, közelebb hozni a diákokhoz az adott kor hangulatát. A gyerekek szerették ezt, kimozdultak a hagyományos tanár–diák kapcsolatból. Egyre inkább úgy éreztem, hogy a művészeti területek kapcsolódását legjobban talán a filmekben keresztül tudnám kifejezni. 1969-ben a kezembe került egy hirdetés, hogy a televíziónál ügyelőt, asszisztentst keresnek. Jelentkeztem, felvettek. Innen kerültem be aztán a Színház- és Filmművészeti Főiskolára.

Mikor érezte meg egyértelműen, hogy ez lesz a fő tevékenységi területe, fából, kőből faragott, falu szélén, templomkertekben lévő Krisztus-szobrok, fejfák, Máriák, szentek fényképezése?

A Jóistennek biztos terve volt azzal, hogy rám bízta ezt a küldetést. Az első kiállításom 1973-ban volt a Mester utcában, a Ferencvárosi Pincetárlatban. Már itt is Krisztusokat, angyalokat, portrékat ábrázoló fényképeket állítottam ki. Sokan megnézték, szakmabeliek, fotósok, filmesek, sikerem volt, dicsértek, s ez megerősített abban, hogy folytatnom kell ezt, ebbe az irányba kell tovább mennem. Az akkori korszellem egyébként nem lelkesedett igazán az általam képviselt szakralitás iránt. Először az MTI-nek mutattam meg az anyagot, de ők azt mondták, köszönjük szépen, nem kérjük. A fényképeimen bemutatott szakralitás iránt egyébként ma sincs nagy érdeklődés. Tisztelem azokat a fényképészeket, akik a fotóművészet megújításán dolgoznak, és akik fotóriporterként jelen vannak a fontos eseményeken, hogy megörökítsék azokat. Én is készítettem szocio- és riportjellegű képeket, de számomra ez mindig melléktema volt. Talán azért is alakult ez így, mert a tanulmányaim során előbb láttam egy Michelangelo-szobrot, egy Leonardo- vagy Munkácsy-képet, mint fényképet. Számomra a fényképezés Orbán Ba-

lázs, Divald Károly és Kornél, Veres Ferenc gyűjtőútjain megörökített fotóit jelentette és jelenti mindmáig, megőrző, megmentő, „dokumentáló” küldetést. Megmenteni a szakrális emlékeket, legyenek azok szobrok, templomok, freskók, bármik. Ezért volt minden, ezért készítettem több mint száz filmet a népi vallásosság tárgyi emlékeiről, a *Mária-siralomtól*, a *Halotti beszédtől*, a harangtornyoktól, a Nagyszentmiklósi kincstől kezdve a Szent Koronán, a Szent László hermán, M.S. Mesteren át Csontváryig, Makoveczig. Engem mindig ez érdekelt, és mindmáig úgy érzem, nekem kellett ezt a küldetést elvégeznem.

A Mindörökké című, 1978-ban megjelent albumát az abban az évben elhunyt Nagy Lászlónak, a magyar költészet kiemelkedő alkotójának ajánlotta. Emlékező tisztelegés volt ez az ő munkássága előtt?

A *Fejfák* könyvemhez ő írta az előszót, *Fejfáknak fejfák* címmel. Nagy László akkoriban még az Élet és Irodalomnál volt képszerkesztő. Amikor először elmentem hozzá, hogy megkérjem, írja meg az előszót, vittem neki másolatokat, nagyításokat. Először azt mondta, furcsa anyag ez. Ő látott már fejfát, katolikus vidéken, Iszkázon — ahonnan származott —, de azok nem így néznek ki. Elmondtam neki, hogy milyen szövegeket használok, hogy az utószót Kós Károly írja, a kötet elején pedig a Zsoltárokból vett idézet lenne: „Nap napnak mond beszédet; éj éjnek ad jelentést...” (19,3–5). Nagy László fürkészően rám nézett és csak annyit kérdezett: mikorra kell az előszó? Ezt követően megírta ezt a gyönyörű verset: „Virágot habzó zöld lovakon: / sírdombokon sírjelek, sírfák, / kengyelben álló hű lovasok, / fura bálványvitézek ügetnek / (...) *Fejfáknak fejfa*, ügetek én is / jó hadatokkal, fejem ormába / fúrt lobogóval, gyolcsa havával/, s vörösbor önt el mellemen írást / ezüstlik halpénz lovam szügyén...” Természetes volt számomra, hogy a *Dicsértessék* és a *Mindörökké* könyveimnek is Nagy László írja majd az előszavát, de váratlan halála megghiúsította ezt a tervet.

Ön vallja, hogy lehet szavak nélkül, művészettel is imádkozni...

Ég és Föld, Isten és ember között az imádság a kapocs. Persze csak akkor, ha ez valóban a lélek mélyéből fakad. A farizeusi imádságtól mentsen meg bennünket a Jóisten. A valódi imának semmi köze a nyafogáshoz, sem az irreális kívánságokhoz, hogy nyerjek a lottón, soha ne legyenek gondjaim. Az egészségen kívül soha nem kértem mást a Jóistentől. A valódi ima csöndes meditáció. Máté evangéliumában egyértelműen benne van, hogy ne a vásártéren, a nagy nyilvánosság előtt imádkozzunk, miközben látványosan verjük a mellünket, hanem vonuljunk vissza a belső szobánkba, és ott fohászkodjunk. Számomra ezt jelenti az imádság. A képeimmel szerettem volna vallani magamról és mindarról, amit és ahogy láttam. Megmenteni valamit abból az elvillanó csodából, amit életnek hívunk. Egyetlen tétje volt életemnek: lehet-e ellenséges közegben, magyar- és emberellenes korban szembeszállni a sötétség erőivel és felmutatni a lélek fényét? Lehet-e a képeimmel valami vigasztalót mondani: lehet-e művészettel imádkozni? Elismerem, hogy az én munkásságomnak van egy dokumentumértéke, legyen szó a

Krisztus-szobrokról, a templomokról, a freskókról, de meggyőződésem, hogy egy kép kizárólag akkor válik képpé, ha érződik rajta a lélek: lélek-fény-kép. Természetesen nagyon fontos a dokumentáció is, de ha a kép nem emelkedik felül a primer tartalmon, nem jelenik meg benne a láthatón túli valóság, akkor nincs sok értelme elkészíteni. Ha el tudnám mondani, mitől mások a képeim, abba kellene hagynom a filmezést meg a fotózást. Szavakkal nem lehet ezek lényegét kifejezni. Remélem, hogy a képeim önmagukban is megállnak. Ha valaki megtisztel azzal, hogy nem csupán átlapozza az albumaimat, hanem elmélyül a képeim szemlélésében, akkor ezért én hálás vagyok. Természetesen lehet művészettel imádkozni. A képzőművészetben sok példa van erre, bár az is igaz, hogy a pokol ábrázolása sokkal többször jelenik meg. Nemcsak Bosch rengetegét idézett Apokalipszis-víziójára gondolok. Úgy látszik, a poklot könnyebb ábrázolni. Talán azért, mert a mindennapi életünk és a történelem is inkább a pokolhoz hasonlít, mint a mennyországhoz. A poklot jobban el tudjuk képzelni, mert részesei is vagyunk, lehetünk, a mennyországot viszont nem, mert azokat a titkokat, amelyek elválasztanak bennünket Istentől, őrzik az angyalok. Kézisehelyzetekben, például súlyos betegségek idején közelebb jutunk a titkokhoz. Ott állunk a kapuban, de nem tudjuk, hogy elérkezett-e már annak ideje, hogy belépünk az örökkévalóságba, de azt érezzük, hogy nagyon közel vagyunk ehhez. Ha azonban nem lépünk még be rajta, nem jutunk előre, továbbra is csak elképzeléseink vannak a mennyországról, de változatlanul tükör által homályosan látunk. Húsvét időszakában, a nagyböjt idején, közeledve Jézus szenvedéstörténetéhez, mindenkinek el kellene gondolkoznia azon, hogy hol az ő helye. A törvényekhez mereven ragaszkodó főpapok, a jobb és a bal lator helyén, az egyik pillanatban hozsannát, a másikon „Feszítsd meg!”-et kiáltó csöcselék között, vagy a kereszttalant álló Mária és János mellett. Mindezeket át kell gondolnunk, persze nemcsak húsvét közeledtével, hanem máskor is. A szentgyónás nagy segítség ebben. Gyónni azonban csak akkor mehetek, ha valóban felkészítem a lelkemet a megtisztulásra. Emlékszem, gyerekkoromban még éltek olyan öregasszonyok a faluban, akik nagypénteken kimentek a temetőbe a nagykereszthez, és ott gyónták meg a bűneiket, Jézus halálakor.

2016-os Vigadó-beli életmű-kiállításán a nagyteremben felállított négy méter magas kereszten úgy rendezte el a képeket, hogy az egyik oldalon a szenvedő Krisztus-, Mária- és angyalarcok, a másik

A Dicsérettések bővített kiadásában több mint kétszáz kép van. Sokat gondolkoztam ezeken az arcokon, és úgy érzem, hogy a Krisztus-, Mária- és angyalarcok az egykor élt emberek arcai. Rengeteg arc van, függetlenül attól, hogy hat-hét éves gyerekek festették-e ezeket a pléh-Krisztusokat — vannak ilyenek, Erdélyben —, vagy hetvennyolcvanéves asszonyok. Az biztos, hogy ezeket az arcokat élő személyekről festették. Rengeteg, fából, kőből, fémből megalkotott Krisztus-arcot fényképeztem, minden egyes arc más módon. A Szentírás szerint Isten a saját képére, hasonlatosságára teremtett minket.

oldalalon szenvedő emberek portréi sorakoztak. Ez utalás arra, hogy minden szenvedőben ott él Krisztus, ahogyan az Máténál is olvasható (25,40), és ahogyan azt Kalkuttai Szent Teréz Anya is oly sokszor hangoztatta?

Felvetődik a kérdés, hányfélék vagyunk és hányféle istenarc van? Hogy is van ez? Egy az Isten, három személyben. Melyik Krisztus-arcra hasonlítunk? Fordítva ez nem lehetséges. És megteszünk-e mindent azért, igyekszünk-e úgy élni, hogy tényleg hasonlítsunk a valódi Krisztus arcára. Úgy élünk-e, ahogyan a Jóisten szeretné, hogy éljünk, vagy csak néha jut ez eszünkbe, amikor halljuk a szentmisén a prédikációban, hogy Isten a saját hasonlatosságára teremtett minket, és akkor körülnézünk, hogy valóban, minket is, mindnyájunkat, akik itt összegyűltek? Ez a kérdés gyakran felvetődik bennem, miután az egész életemet annak szenteltem, hogy megörökítem, továbbadjam a szakrális emlékeket. Már az embereket is ezzel a szemmel nézem. Rosszat soha nem gondolok senkiről, nem is mondok, vallom, hogy minden ember a szépséget hordozza magában, és ezt csak hosszas szemlélődés után lehet megörökíteni. Azért a fotóim nem úgy készülnek, hogy megyek, és elkezdek vaktában lövöldözni, arra várva, hogy ezek az arcok visszanézzenek. Nem biztos, hogy visszanéznek. Beszéltünk az imént az imádságról. Sokáig ülök a szobor előtt, várok a fényre, hogy az a kis felhő menjen már odébb, hogy ideálisak legyenek a fényviszonyok, s közben beszélgetünk. Sokszor érzem, hogy hosszas kommunikáció után a szobrok megszólalnak, elfogadják, hogy ott vagyok és fényképezem őket.

Amikor a szenvedő Krisztus-arcról beszélünk, eszünkbe juthat, hogy a kereszt egyrészt a halált, a szenvedést, az átkot jelképezi, de egyúttal az életet adó fényt is, hiszen a kereszthalált követi a feltámadás, Jézusnak meg kellett halnia ahhoz, hogy megváltson minket. Hogyan mutatkozhat meg ez a reménység a mindennapi életünkben?

Szent Pál apostol írta: „...a keresztről való beszéd bolondság ugyan azoknak, akik elvesznek, de nekünk, kik megtartatunk, Istennek ereje!” A fényről pedig mindig eszembe jut Hamvas Béla, aki azt mondta: a boldogságot csak az érdemli meg, aki elosztja, és a fény csak abban válik áldássá, aki másnak is ad belőle. Simone Weil pedig azt írja: „A szeretet nem vigasz, a szeretet fény”. Fény nélkül, Krisztus fényessége nélkül lehet ugyan élni, létezni, de a sokáig tartó sötétségben elkopnak az ember legjobb tulajdonságai, a lélek kárt szenved, emberi testünk pont legfontosabb helye, ahol a legközelebb kerülhetünk Istenhez, a születéshez, a szenvedéstörténethez. Ha ez sérül, és megmarad a sötétség állapotában, akkor nem tudom, hogy ez életnek nevezhető-e, vagy valami más dimenzió. Fény nélkül nem lehet élni, de ha sokáig belekényszerülsz, könnyen hozzászokik a szemed a sötétséghez. És akkor megváltozik az életed, már nem az vagy, aki voltál, akinek hitted magad.

A mindennapi gyötrelmeinkből, szenvedéseinkből kiemelkedve hogyan juthatunk a fényre? Úgy, hogy már itt, ebben a földi életben megérezzük,

Az egyetlen lehetőség, hogy higgyünk ebben, a feltámadás reményében, valóságában. Nem hiszem, hogy lenne ember, aki a betegségében fekvő ne fohászkodna Istenhez: Uram, segíts meg engem! Lehet, hogy ennél tovább nem jut, de ezt biztosan kimondja. Százszor, ezerszer is átéli ezt azok, akik súlyos betegségen esnek át. Nehéz hónapok vannak mögöttem, januárban megműtöttem a szívemmel, utána egy súlyos szövődményként kétoldali tüdőgyulla-

átéljük a krisztusi feltámadás örömét?

dást kaptam. Másfél hónapig élőhalottként botorkáltam, nem találtam a kapaszkodót. Beborult fölöttem az ég és csak nemrégén süttött ki a Nap újra. Csaknem húsz évvel ezelőtt, 1999-ben, egyetlen év leforgása alatt elvesztettem a feleségemet, Juditot — mindössze ötvenéves volt —, a szüleimet, a sógoromat. Az ember életében lehetnek olyan tragikus időszakok, amikor kérdéseket tesz fel, elsősorban azt, hogy én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem? Ez minden emberben felmerülhet, még Jézus Krisztusban is felmerült, pedig Ő Isten Fia volt és pontosan tudta előre, hogy kivégzik, hiszen azért jött el közénk, hogy a kereszthalálával megváltson bennünket bűneinktől.

Mi az, ami tovább lendíthet bennünket ezen a holtponton?

A remény, hogy Krisztus valóban feltámadt, megnyitva nekünk az örök üdvösséget. Addig pedig végig kell járnunk azt az utat, amit Isten kijelölt nekünk, el kell végeznünk a küldetésünket. Mindazok közül, amit kaptunk, a hitünk a legfontosabb. Ott van előttünk Krisztus példája, a remény, hogy számunkra is van feltámadás, a mindennapok gyötrelmei, szenvedései után. Hiszek abban, hogy nekem az a feladat jutott, hogy Krisztusnak, az örök visszatérőnek az arcát fényképezsem, örökítem meg az utókornak. Ez egyetlen arc, de ahogy az imént említettem, végtelenül sok is, talán ezért vannak a könyveim is, melyekben ismétlődnek az ő hasonlatosságára teremtett emberi arcok. Ezt az egyetlen arcot keresem egész életemben.

Tavaly megjelent Aquila című albuma, melynek külön története van; egy már korábban elkészült, majd végleg elveszettnek hitt anyagból lett könyv.

Aquila János azon kevés, a 14. században Magyarországon alkotó művész közé tartozott, akinek nem csupán a neve, de két önarcképe is ismert. A feliratszalaggal, három sárga, mára már jórészt elmosódott ábrákkal díszített, pajzsot tartalmazó művészecímekkel ábrázolt festő elsősorban e két portréja miatt vált a hazai művészettörténetben — Márton és György kolozsvári szobrászok mellett — a legtöbbször említett középkori alkotóvá. Az első falkép-együttese a Vas megyei Velemér Szentháromság-templomban készült 1378-ban, melyet 1383–89 között a Zala vármegyei toronyhelyi freskók követtek. 1392-ben készültek a közeli mártonhelyi Szent Márton tiszteletére emelt templomának falképei. Aquilának tulajdonítják a közeli nagytótlaki templom többretegű freskóinak egy részét. Jelenleg ismert utolsó munkája a fölöstömi Ágoston-rendi szerzetesek templomának kifestése az 1400-as évek legelején. Aquila freskói másfél évszázada folyamatosan a kutatás előterében állnak, mégis mindmáig igen sok a megoldatlan probléma személye és művei között. Továbbra sem ismert kiléte, máig tisztázatlan, hogyan került kapcsolatba megrendelőivel, és számos ikonográfiai és stiláris hatás szorul még alaposabb kutatásra. Aquila olyan műveket alkotott, melyek egyszerre közvetítették a megváltás üzenetét, a 14. század második felének vallási irányultságát és a megrendelői kívánságait. 1974-ben filmet forgattam a veleméri Szentháromság-templomról. A forgatással párhuzamosan színes diákat is ké-

szítettem. Akkor ismerkedtem meg Kovács József kercaszomori tudós plébánossal, aki rendelkezésemre bocsátotta a templomról írt részletes tanulmányát. A filmem bemutatója után a Helikon Kiadó szerződést kötött velem egy, Aquila freskóit bemutató album összeállítására, amely a veleméri templomon kívül a fentebb felsorolt templomok falképeit is magában foglalta. A tervezett könyv képanyaga 1977-ben elkészült, de kiadása megghiúsult: a teljes diasorozat a kiadóban eltűnt. Tizenöt év múlva azonban, 1992-ben levélben értesített a Helikon Kiadó akkori művészeti vezetője, hogy a képanyagot megtalálták egy szekrény aljában. Hozzáteszem, mindmáig nem készült Aquila képeit részletesen bemutató képzőművészeti album. Úgy döntöttem, hogy a meglévő anyagot kiegészítem a nagytótlaki, és a később felfedezett fölöstömi freskókkal és a saját kiadásomban megjelentettem. A könyv ismertetőanyagát Kovács József és a híres régész-művészettörténész nagyprépost-kanonok, Rómer Flóris írásaiból állítottam össze, a képeket az ábrázolt jelenetekhez és szentekhez kapcsolódó Szentírás-részletekkel egészítettem ki.

A művész neve feltehetőleg felvett név...

Az „Aquila János” név nem árulja el a művész igazi nevét, mivel a középkorban Aquila János névvel a miniaturistákat és kódexmásolókat szokták jelölni, akik egyrészt Izaiás próféta szavait magukra vonatkoztatták: „Tollat ragadnak, mint a sas, fürgék és fáradhatatlanok”, másrészt Szent János apostolt tartották védőszentjüknek, akinek pedig a bibliai ikonográfiai jelképe a sas, latinul: aquila. Aquiláról okleveles forrás nem maradt fenn, így csak annyit tudunk róla, amennyit elárul magáról freskóival és önarcképeivel. A veleméri Szentháromság-templomban a művészeti és gondolati elemekből egyé fonódott szakralitás évszázadok óta működik és hat, megrendítve és Istenhez emelve a halandót.

Őn a Kárpát-medencei magyarság népi szakralitásának még feltehető emlékeit kívánja fényképekben, könyvekben, albumokban, filmekben megörökíteni és továbbadni az utókor-nak. Krisztus mondta, hogy Ég és Föld elmúlnak, de az én ígém nem múlnak el. Ennek szellemében az abszolút örök értéket kívánja megörökíteni a jövő nemzedékének?

A mi életünk elmúlik, de ezek a szakrális alkotások biztosan megmaradnak, és emlékeztetik az utánunk jövő embereket, hogy milyen kultúrában éltünk. Kötelességünk megörökíteni mindezt. Minden korban voltak emberek, akik fontosnak érezték, s rátették az életüket, hogy megmaradjanak ezek az emlékek. Az emberek elmúlnak, a fényképek megmaradnak. Nem mi fogjuk megőrizni a magyarság értékeit, hanem azok őriznek meg minket. Én csak azt tudom mondani, hogy ezeknek a szakrális emlékeknek a megörökítése, fényképezése művelődéstörténetünk és önmagunk megbecsülése tekintetében is elkerülhetetlen. El kell végezni ezt az értékmentő munkát a fényképezőgép és a film segítségével. Elindultam a nyugati Kárpátoktól, a Muravidéktől, az itteni templomoktól, eljutottam a felvidéki löcsei, bártfai, kassai székesegyház oltárának a lefényképezéséig, majd a keleti Kárpátok karéjáiig, Gelencéig. Megvan ennek a szabályos íve. Vallom, hogy szakralitás nélkül nincs művészet. Az igazán jelentős, lelkeket megszólító alkotások mind Istentől sugalltak.

Az Ön számára nagyon fontos a szépség és a szeretet. Hogyan függ össze ez a két fogalom a szakrális művészetben?

Úgy, ahogyan azt ezek a képek is tükrözik. Ezért fogalmaztam úgy, hogy fel kellene építeni a szépség és a szeretet templomát, hogy mindenki számára elérhető legyen. Zajos, túlhajsztolt életünkben megszólító, meditációra hívó hangnak szánom munkáimat, vizsgálva a hit és az élet mulandósága ellen. Egyre kevesebb ember törődik azzal, hogy személy szerint ő tisztességesen cselekszik-e vagy sem. Egyre kevesebb embert érdekel saját lelkének vagy lelkiismeretének tisztasága. Képletesen szólva: egyre több emberben hal meg az Isten, és űr marad a helyén. Amíg mindenki hatalomról beszél, és senki sem emlegeti hitelt érdemlően vagy meggyőzően a saját, egyszemélyi emberi felelősségét, addig eleve kieszközöljük magunknak a fölmentést. Ha mindenki úgy dolgozna a saját szakmájában, mintha csak rajta múlna a világ jobb sorsa, akkor minőségileg változna meg minden. A pannonhalmi apátság egyik kápolnájában a magasban található kőívek tetejére — a templomban lévők számára láthatatlan helyre — virágokat faragott a középkori mester. Az a kőfaragó teljességre törekedett, számára az volt a természetes. Ugyanennek a templomnak a díszkapujánál tíz pár gyönyörűen csiszolt oszlop áll, melyekről úgy derült ki, hogy a barokk alkotásai, hogy a restaurátorok felfedezték: az oszlopok háta, falnak támaszkodó része (amit a templomban lévő szintén nem láthat) nincs kifaragva, rücskös. Én a láthatatlan virágokhoz vonzódok. Az egész keresztény kultúra három helyszínhez, sziklához kapcsolódik: a Kálvária-dombhoz, az Akropoliszhoz és a Capitoliumhoz, Ezekről indult el minden. Vajon meghalljuk-e még azokat a hangokat, melyek ezekről származnak? Elsősorban a Kálvária-dombról érkező üzeneteket? A kérdés ma már az, hogy megmaradhat-e a kereszténység, az európai kultúra? Ugyanakkor pontosan tudom, hogy rengetegen mentek már át ezen a területen a történelem során, iszonyú pusztításokat hajtottak végre, mégis megmaradtunk, itt vagyunk.

Krisztus azt mondta, a pokol erői sem vesznek erőt az egyház kapuján. Jöhet bármilyen pusztítás is, Krisztus-követők biztosan maradni fognak.

Bízzunk benne, hogy így lesz, s persze Krisztus azt is mondta: Ha ketten vagy hárman összejöttök az én nevemben, ott leszek közöttetek. Gyakran jut eszembe a vak koldus, Bartimeus története. Amikor Jézus közeledik Jerikóhoz, ahol nagy sokaság várja, Bartimeus azt kiabálja: Jézus, Dávidnak fia, könyörülj rajtam! Jézus megkérdezi tőle, mit akarsz tőlem? Azt, hogy gyógyíts meg! Uram, hogy újra lássak, kéri Bartimeus. Jézus válasza: A te hited meggyógyított téged. Lehet-e ennél többet kívánni ma? Hogy legyen önmagunkat és másokat gyógyító hitünk...